

Eli, Eli

**„Koľko sirôt býva na cintoríne?
Koľko detí nechodí do školy?
Na čo sú choré? Čo fetujú?
Odkiaľ majú peniaze? Kedy
umierajú? Koľko ich zomiera?“**

absynt
prekliati/reportéri

Wojciech Tochman

~~absynt~~

Wojciech Tochman Eli, Eli

Preklad: Slavomír Bachura

Prekliati reportéri
Absynt 2017

Copyright © by Wojciech Tochman, 2013.

All rights reserved.

Cover Art © Pavlína Morháčová

Translation © Slavomír Bachura

ISBN 978-80-89916-17-7

Zdrevnatené telo neznámej ženy. Živé, teplé, vlhké a voňavé. Nechceme sa ho dotknúť. Rozkladajúca sa pokožka nám káže cúvnuť, ale nie odvrátiť sa. Toto čímisi porastené telo totiž strháva našu pozornosť. Zaujíma nás. Choroba ho už zbavila viditeľných znakov pohlavia, veku, rasy, krásy, úsmevu, všetkých grimás, pohľadov, radosti, túžby i sily. Chorá – jej pohlavie určujeme len vďaka dámskej košeli – nevládze stáť v plytkom mori. Asi je unavená, vystrašená, možno potrebuje oporu. Dostáva ju od ženy, ktorá stojí vedľa nej.

Ženy vo vodnom kruhu, v intímnom srdečnom vzťahu. Možno keby sme tam stáli s nimi, vzbudzovalo by to v nás nielen záujem, ale aj rozpaky. Zrkadlový odraz ich hanby.

Vďaka fotografovi sa však môžeme tejto scéne beztrestne prizerať. Vzdialené tmavé mraky, sivé farby vody. Kto sú tie ženy? Čo sa medzi nimi deje? Hľadáme na rituálny kúpeľ? Očistu od niečoho zlého? Krst, ktorý je začiatkom, príslubom?

Fotka veľa neprehrádza, ale vyvoláva otázky: Sú nablízku nejakí ľudia? Akí? Čo je to za krajinu? A aký je jej kontext?

*

Na vrúcnom obraze vo farbách ocele a striebra stojí matka s dcérou. O ich vzťahu sa dozvedáme len z priloženého opisu. Nízke vlny jemne šumia. Nevieme, či je to príliv alebo odliv. Niet tu pohybu, času, minulosti ani budúcnosti, žiadne tik-tak, žiadne zvuky. Ticho. A samota, ktorú poznajú len chorí.

Iba ony. Samy so sebou. Pre seba. Bez iných žien, bez mužov. Symbiotické zoskupenie. Akoby dcéra nikdy celkom neopustila telo matky. Porodená, ale nie úplne. Jedna neustále potrebuje tú druhú, jedna dýcha vďaka druhej, jedna druhú dojčí, vzájomne si dodávajú istotu i zmysel existencie. Ak odíde jedna, druhá sa okamžite prepadne do predpekia.

Aj takto možno hľadiť na túto snímku. Alebo skôr o nej fantazírovať: zdá sa, že matka je bližšie pri brehu a dcéra ju vedie do hlbšej vody. S vďakou, bez zhonu, strachu či bolesti, bez možnosti návratu, v konečnom a večnom spojení. Bezpečné boli vody, z ktorých človek vzišiel. Bezpečne nech sa do nich aj vráti.

Reportáž neznesie výmysly.

Súhlasili by ženy z fotografie s tým, aby sme sa prizerali ich dôvernému stretnutiu?

Ako na ne hľadiť bez špehovania? Ako uniknúť perverzite toho beztréstneho voyeurstva?

Oči dieťaťa, ktoré na nás hľadajú, nie sú šťastné. Tvár má za drôtmi, za bielou mriežkou – policou zo starej chladničky – dovlečenou z junk shopu¹. Oči vlhké, nedôverčivé, nehybné. To je Pia. Má tri roky, vredy na pokožke, nerozpráva, slabo sa pohybuje a usmieva sa len zriedkakedy. Sedí v čiernej die-re, ktorá je jej domovom. Páchnuca skriňa, vysoká nie viac ako dva metre, je zbitá z drevotriesky a handier. Mladší brat dievčatka sa vôbec nesmeje. Volá sa Buboy. Kriví sa a škriabe. Kašle. V blízkosti je však babička a jej opatrujúca ruka. Zdá sa však, že ide skôr o prababku. Má takmer osemdesiat rokov a matka týchto detí len dvadsať. Chýba tu minimálne jedna generácia. Nikto z nás sa však na takéto detaily nevypytuje, nikto si tým nechce zapratávať hlavu. To sú opustené deti, vraví náš sprievodca. Matka narkomanka, bohvie, kde žije, ak vôbec ešte žije. Otec je vo väzení. Majú iba babku, ktorá nemá nič a takmer nerozpráva. Zrejme si dlho nepožije. Smutná záležitosť, smutná fotografia.

Biedu sme sem prišli fotografovať v celkom početnej skupine. Prileteli sme z Madridu, Paríža, Frankfurtu, Varšavy, Londýna, Moskvy, Tel Avivu, Sydney, Toronta a New Yorku. Zjednodušene by sa dalo povedať – z Ďalekého západu. Prišli sme na ulicu Adriatico. Je tu plno bielych. Ruksaky sme zhodili v hosteli Friendly's a na recepcii si prečítali oznam pre objaviteľov od značky Lonely Planet: True Manila! Práva tvár Manily! Objav mesto nedostupné pre turistov! Free

1 Bazár, obchod s podradným tovarom, sklad starého železa.

of charge! O piatej popoludní vo vedľajšom hosteli Where2Next.

Organizátorom výletu je Edwin N., chlap pred štyridsiatkou, obyvateľ ulice Onyx.

*

Rozprávanie Edwina N.:

...mal som deväť rokov, pevný režim, okolo poludnia som hodinu zbieral smeti, plasty a junk, o jednej som šiel do školy, o piatej som zobral od dodávateľa večerníky *Red Light District*, chvíľu som si na nich na asfalte zdriemol, ale hneď sa bolo treba pozbierať a behať po kopcovitej highway do piatej rána, aby som tie noviny predal, o šiestej zas ranné noviny, highway do deviatej, konečne dve hodiny spánku, budíček, smeti, plast, šrot, škola...

...na našu ulicu white people nechodia, kto by sa sem odvážil? Jedného dňa pozerám, že okolo ide dvojica, chlapec s babkou, stratení, vyzerali skutočne interesting, nemohol som sa vynadávať na ich svetlú pokožku, zavolať som na nich: „Hey Joe!“ Toľko som vedel po anglicky, oni mi urobili fotku, usmiali sa a šli ďalej. Nedarujem im tú fotku len tak za nič, pomyslel som si, a rozbehol sa za nimi, bývali neďaleko, nejakí kresťanskí misionári, nepamätám si viac, motá sa tu veľa ľudí s Ježišom v hube, dajú deťom po lízanke a už chcú ich duše, títo nechceli nič, preto som sa s nimi spriatelil, zobrali ma do Wendy's na hamburger, ukázali mi kino, americký film, tak som im predviedol skutočnú Manilu, a potom odcestovali. Predtým mi ešte dali papeteri² a stamps, kázali mi písať, po anglicky, vrátili sa, dali mi gitaru a učili ma hrať, mali tu pekný dom, plno kníh, zas mi robili fotky, jediné fotky, ktoré mám z detstva, znova odišli, poslali doláre, nič za

2 Pisacie potreby.

to nechceli, žiaden Otčenáš, učil som sa, otec ma bil každý deň, silno a po hlave, rozhodol som sa zachrániť, mal som už trinásť rokov, utiekol som z domu, nepreberal som poštu, a tak sa kontakt s misionármi prerušil...

...mal som devätnásť rokov, končil som strednú školu, bolo treba niečo jesť, predával som cigarety na highway, mama predávala nosené handry a pomáhala mi, ja som pomáhal jej, podľa toho, kto viac vykšeftoval, študoval som na univerzite kriminológiu, mal som byť policajt, mám sedem sestier a bolo ich treba chrániť, ale nehodil som sa na to, som príliš nervózny, nakoniec policeman by to tu mal ťažké, stále som sa bál otca, takže som štúdium prerušil, pracoval som vo video shope, upratoval som v kine po premietaní, strašná práca, umýval som hajzle a podlahy v Robinsone, hard job, tri osoby na upratovanie obrovského obchodného centra, nezaplatili nám, zamestnávateľ zdrhol, čo sme mali robiť? Predával som vo Wendy's hamburgers, od štvrtej rána do desiatej in the evening, práca a škola, dokola niekoľko rokov, v hudobnej som sa učil hrať na klasickej gitare, na univerzite sme mali band, odkiaľ na to vziať čas a silu? Zrazu som mal dvadsaťšesť rokov, ukončil som školu, oženil sa, máme dve deti, dcérka sa volá Jessica, na počesť tej americkej misionárky, a syn Timmi, podľa jedného známeho herca zo soap opery³...

...nakoniec som si otvoril vlastný Titanic Video Shop, v ktorom môj spitý otec grcal vo dverách, tak sa po roku Titanic potopil, pritrafil sa všelijaký biznis, topili sa zaradom, nikto nás tu neučil, ako podnikáť, v Onyxe sa ničomu nedarí, no success, zadlžiš sa a padneš na dno. I was happy, zahral

- 3 Soap opera – Mydlová opera – žáner televízneho seriálu zameraného na vzťahy a konflikty. Tento typ programov vznikol v 30. rokoch v USA. Hlavnou cieľovou skupinou boli ženy v domácnosti, a tak reklamné vstupy počas vysielania boli hlavne o kozmetických výrobkoch a mydlách.

som si vo filme, nebolo to ľahké, hral som vodcu gangu, zabili ma, potom som sa usmieval v reklame na kávu, kričali na mňa Double Espresso, nakoniec som sa dostal do Friendly's na ulici Adriatico, je tam veľa cudzincov, prichádzali, odchádzali, nechávali v chladničke otvorené džemy a syry, dalo sa z toho vyžiť, ktosi sa opýtal, kde bývam, pomyslel som si, white people mi kedysi pomohli, aj ja im pomôžem...

...ukážem im moje skutočné city free of charge, nebolo by to fair, brať cash za ukazovanie chudoby...

...pred odchodom máme v plastových vreckách pripravené dáke jedlo, trochu ryže a plechovku sardiniek, nikto z white people za to neplatí, ideme cez slumy a rozdávame, každý má niekoľko vreciek, každý sa musí skloniť pred úbožiakom, pozrieť mu do očí a dať, tak to učíme cudzincov, aby vedeli, že Filipíny nie sú len zelené islands a tyrkysový oceán, že tu máme aj iný svet, temný a smradľavý, niektorí stuhnú z rozpakov, prvýkrát v živote dávajú jedlo chudákovi, bez slova, hoci tu usually vravíme po anglicky, iní s chudákom nenájdu spoločnú reč, iní plačú, ďalší sa vychvaľujú získanými photos, a niektorí o nás vravia také veci, že je hanba ich zopakovať...

...keď skončíme, vezmem čiapku a prosím o príspevok, za to si in the evening dáme v hosteli spoločnú večeru a čo zostane, rozdelíme na polovičku, časť na education pre deti z Onyxu, časť necháme na jedlo na ďalší výlet, kúpime ryžu a sardinky, možno ešte niečo. Bola prvá skupina, potom druhá, desiata, jeden fotograf z Poland, volal sa Gregory, povedal, nazvi tie výlety True Manila, tak som to urobil, potom bola dvadsiata, tridsiata, šesťdesiata skupina, máme profil na facebooku, robím to rád, rád bielym ukazujem našu biedu, páčia sa mi vysoké biele ženy, white people mi veria, idú za mnou až sem, nerobia dobre, veď by som mohol byť banditom, bývam predsa v Onyxe, alebo lúpežníkom, dávaj prachy a fuck off, ale na vaše šťastie som OK, som jedným z detí Onyxu, nie vrah, zlodej, nie terrorist, sme obyčajní

otrhanci, hromadne sa tu rodíme, zbierame staré železo, aby sme mali na ryžu, umierame mladí, pozerajte a fotografujte naše životy bez obáv, bez výčítiek, náš Onyx je váš!

*

Toto, samozrejme, Edwin N. nerozpráva všetkým prišielcom z Ďalekého západu. Kto by mal trpezlivosť na toľko detailov, kto by im venoval toľko pozornosti? True Manila spočíva skôr v pozeraní. Cvak! Cvak! Dostávame od Edwina niekoľko vreciek s ryžou a ideme medzi chudákov.

– S'il vous plaît, – nad ešte dýchajúcou kostrou neurčitého pohlavia si Francúz stále myslí, že svet je frankofónny.

– Tome! – turistka z Madridu nad dlhovlasým mužom verí, že aj sto rokov po odchode Španielov sú tu jej slová zrozumiteľné.

– Bitte schön! – Nemec, ten to už preháňa.

– Here you are, – Angličan to má ľahšie, lebo nikto sa už nezamýšľa nad tým, prečo sa jeho jazykom dorozumieva celý svet.

– Pozri na tie opičky, – vraví blondiak blondiakovi. – Čakajú na jedlo.

Pia a Bubby. Sedia nehybne na bedničke pred svojím domom-skriňou. V bedničke sa tlačia štyri kury, jediný zdroj ich obživy, za vajíčko si môžu kúpiť ryžu. Ktosi vyťahuje banán, opičky predsa milujú banány. Babka berie ovocie, delí ho na polovicu a podáva deťom. Už vieme, že zostali bez matky a otca. Na viac sa nik nepýta. A nikto nevidí, ako sa dievčine náhle zväčšujú oči. Sú čoraz väčšie a väčšie. Každý sa sústreďuje len na svoj aparát, iPhone. Každý chce stihnúť posledné svetlo tohto dňa. Babka slepá, my slepí, iba Edwin vidí, čo sa deje – rýchlo chytí dievča a prevráti ho hore nohami. Pia sa dusí a vzápätí vyplúva celú polovicu banánu Edwinovi do dlane. Vie hltáť, ale nedokáže hrýzť. Kto by to čakal?

Ideme ďalej!

Pochodujeme širokou ulicou. Obklopení spredu i zozadu. Žiaden osamotený beloch tadeto neprejde len tak. Je lepšie dávať pozor. Edwin striehne na začiatku skupiny a jeho kolega na konci, aby sa nikto z nás v slumoch nestratil. Sme však nedisciplinovaní. Ktosi sa zastavuje, zaostruje, zoomuje. Každý vidí niečo extra, niečo vzácne iba pre seba. Alebo skôr pre niekoho. Každý si je vedomý, že takéto dôverné nahliadnutie chudobe do očí sa už druhý raz nemusí naskytnúť. Wait! Wait! Just a picture!

To je ulica Onyx a jej okolie. Labyrint úzkych loobanov⁴: tmavých uličiek, zastrešených chodníkov, prechodov, zákutí, chodieb bez východu. Alebo s východom, ktorý poznajú iba obyvatelia. Domov desiatok tisícov Filipíncov zlepený zo všetkého, čo im prišlo pod ruku: niekoľkokrát použité drevo, plech, drôty, kamene, niekedy kvádre. Chatrč za chatrčou, poschodie za poschodím, prístavby, nadstavby, komôrky, všetko zrastené dokopy, spojené, bez tečúcej vody, kanalizácie a často dokonca aj bez okien. Ulica smetí, čierneho dymu, smradu z pálenej izolácie, gumy, olejov, moču a výkalov, všemožného rozkladu, jedu, bordelu. Karaoke, mariánske litánie, smiech, krik, klaksóny, motory, pískanie brzd, klepanie z junk shopov. To všetko sa chveje v rozpálenom vzduchu, vibruje. Veľký ekosystém, mocný organizmus, nekonečný potravinový reťazec, pulzujúca smradľavá biológia: ľudia, psy, mačky, kohúty, potkany, šváby, blchy, vši, pásomnice, motolice, ľudské hlísty, *Mycobacterium tuberculosis*. Napriek tomu, že tu nič nie je, všetko sa to nejako dokáže užiť. Špinavými rukami, v tesných domoch, v malých obchodíkoch, pri vozíkoch s jedlom, na trhu s mäsom.

Pri trhu je basketbalové ihrisko, nejaká celta, pod ktorou ktosi býva, ďalej putujúca soška čierneho Krista, Teba, Bože,

4 Looban – výraz z jazyka tagalog, ktorý je na Filipínach spolu s angličtinou používaný ako oficiálny jazyk.

slávime, soška čiernej Márie, ďalej bordel, potom biela rakva, a to, a hento, jedna, druhá, tretia, väčšia, menšia. Všade nákladiaky naložené plastovými fľašami, kartónmi, všetko to pozbierali ľudia a priniesli na výkup, staré železo, stohy železa, tony. Klop-klop, klop-klop – kladivá v zovretých pästiach oddeľujú železo od plastu zo starých domácich spotrebičov. Všade debny z televízorov, rádií, chladničiek, všade drôty, plechovky, špice, pneumatiky, sedadlá zo starých áut v samom strede ulice. Sedia na nich staré, lepšie povedané zostarnuté ženy, blízko pri sebe, natesno, asi nikde na svete niet toľko prababiek na kilometer štvorcový. Sedia aj mladé, nástročné, s bruškami. Všade tie bruchá, všade malé deti. Behajú po ulici bez dozoru. Čo dnes jedli? Čo pili? Nahé, špinavé, usmrkané, poškriabané, s vredmi, ranami, hrajú sa medzi autami, motorkami, rikšami. Vodiči jazdia pomaly, musia dávať pozor. Božechráň zraziť dieťa! Okamžite sa objavia všetky tie babky, matky, otcovia, tetky, ujkovia a bratraci. Vyrastú zo zeme a vymierajú trest.

Ideme! Ideme ďalej!

Desiatky detí okolo nás. Kričia, podskakujú. Každé sa chce dotknúť bielej kože. Hoci len na sekundu. Pohľadiť. Vyskúšať, aká je. Každé chce od bieleho človeka chvíľku pozornosti, gesto, pohľad iba pre seba. Mladý Nemec berie dieťa na ruky. Túli ho k sebe priateľsky a dostatočne dlho na to, aby druhý Nemec mohol to nežné a srdečné gesto odfoťiť. Bude to vyzerať úprimne. Skutočne dobre: vysoký, svetlokoží (podľa pokynov ochranný filter 60), modrooký muž sa široko usmieva svojimi bielymi zubami a pevne drží dieťa, otcovsky ho bozkáva. Biely je veľký, silný, dôležitý. Biely diktuje obsah tejto fotografie. Biely sa štedro delí o svoju belosť. A hnedé dieťa je zmätené, ale aj zaujaté – svojimi všami. Blondiak si ich prítomnosť uvedomí až zajtra alebo o niekoľko dní, keď bude sedieť v spiatočnom Jumbo Jete Lufthansy medzi inými bielymi, popíjať pivo z plastového pohára a v economy class

sa bude ťažkopádne pokúšať vystrieť svoje nohy. Bude to jeho veľký geografický objav! Jediná skutočne prežitá filipínska skúsenosť. Uhryznutie.

Mladý Nemec kladie dieťa na zem. Nevie, ako sa volá, ne-spýtal sa ho. Ideme! Ideme ďalej!

*

A Francúz? Aký je len vzrušený! Naposledy navštívil slumy v Mumbaji (nazýva ho po anglicky Bombajom), sám si zaplatil za svoju tour de bieda, sprievodca bol vynikajúci, možno dokonca gay, zamýšľa sa Francúz, ktovie, taký európsky Hind, voňavý, s čistými nechtami, dobrou francúzštinou, ukázal turistovi z Paríža ne jeden smradľavý kút, ne jednu čiernu dieru. A Francúz pocítil rozčarovanie: tam v slumoch pracujú ľudia! Letujú plechovky na olej, farbía látky, šijú nohavice, remene do nohavíc, peňaženky, pečú placky, majú z toho peniaze. A tu nie! Magnifique! Un véritable orgasme! Práve tento záber mu chýbal do albumu: Rio de Janeiro, Nairobi, Kapské mesto. Une seconde! A čo to tu visí? Air conditionné? Merde! Kto to kedy videl! Na niekoľko desiatok tisícov ľudí ich tu je zo desať – Edwin N. sa to snaží Francúzovi uľahčiť. A takmer sa mu to darí, keď Francúz zostáva stáť ako prikovaný, pretože vidí chladničku! Je ich tu možno aj sto – vysvetľuje sprievodca, staré haraburdy, polovica nefunguje, slúžia ako skrinky. Pas possible! Televízor! Francúz poskakuje ako najatý. Pas possible! Zvyknú byť aj televízory, možno jeden na celý looban, aj to nie všade. Ventilátor? Sacrebleu! Tak ventilátor! Sprievodca sa snaží, ako vie – určite ho niekto našiel na smetisku, opravil a pripojil ku kradnutému prúdu. Pozrite na tie drôty! Visia všade, všetci kradneme. Ale poďme už odtiaľto.

Sadáme do jeepney. Je to najlacnejší prostriedok mestskej dopravy, známy iba na Filipínach. Predok ako z amerického

jeepu, zvyčajne farebný, a zadok – zastrešený vagón s dvomi pozdĺžnymi úzkymi lavičkami. Ak sa dobre potlačia, posadá si na ne aj dvadsať kostlivcov. Nie sú tu okná, sedíš a dýchaš spaliny mesta. Z rádia sa valí tupý rachot, nad vodičom blikajú odpustové svetielka, visia umelé kvety, hojdajú sa sväté obrázky, vlajočky, šerpy s nápisom „Jesus I trust in you“. Poprosím peniaze – Edwin N. dáva čiapku dole z hlavy, čiapka koluje z rúk do rúk. Cestou rýchla zastávka v supermarkete a už vchádzame na ulicu Adriatico. Hrá hudba, je tu biliard, dievčatá. Sedíme na mieste, z ktorého sme pred niekoľkými hodinami odišli, v hosteli Where2Next: Francúz s Angličanom, Flám s Valónom, Ruska s Poľkou, Poliak s Nemcom a Židom, zázračne zjednotení. Krájame kurča, lúpeme si zeleninu, sladké filipínske ovocie a začíname prenos dnešnej koristi. Chudoba zblízka. Ale cez sklo. Doslova aj obrazne. Je to sklo iPadu. Pia je už na facebooku, aj Buboy, aj babkina ochranná ruka. True Manila! Zdieľať! Komentovať! Páči sa mi to!

Jeme kurča adobo, ryžu, akési teplé zelené listie, ako dezert ovocný šalát s kvapkou kondenzovaného mlieka. Skromne, lebo z nášho príspevku by sme chceli ešte financovať vzdelávanie detí z Onyxu. Nie je dôležité, že sme dvadsiati vyzbierali sotva štyristo eur a z toho polovicu prejedli. Ráta sa predsa naše gesto. Solidarita! Studené pivo predávajú na recepcii, nie draho, euro za fľašu, teraz už každý platí sám za seba. Zaslúžili sme si ich minimálne niekoľko. Hovoríme o akciových letenkách. La Thaïlande c'est génial!

Dieťa letí z náhrobného kameňa. Matka ho dvíha, bozkáva a túli si ho k sebe. Ak má matku, pravdaže. Polovica obyvateľov cintorína nemá ani dvanásť. Polovica z nich sú siroty. Naháňajú sa po strechách, skáču z jednej na druhú. Je pri tom veľa vravy, smiechu. Ale aj plaču. Kamenné alebo betónové hroby stoja tesne vedľa seba, padá sa do takej úzkej štrbiny, že ťažko dopadnúť až na zem. Našťastie, lebo poschodové katakomby dosahujú aj štyri metre. Dobré z nich vidieť biely kostol za múrom, sklenené mrakodrapy Makati (je to jedno zo sedemnástich miest Metro Manila), banky i hotely.

Tam, kde hroby k sebe úplne priľahli, je aj dospelým lepšie chodiť vrchom. Zvlášť tehotným ženám, ktorých je tu vždy kvantum. Pri silnom slnku, pri nepatrnom mesiaci. Náhrobné platne sú staré, nasiaknuté dažďom, spálené slnkom, krehké. Preskakujúc hroby sa možno prepadať rovno medzi kosti a zlámať si pri tom tie svoje. Bezpečnejšie je behať po plechových strechách. Nízke hroby sa tu často prikrývajú vlnitým plechom, obkolesia zdobenou mrežou a zamknú na visiaci zámok. Zámok sa dá preťať a v takom altánku potom možno žiť. Každodenne zaspávať a budiť sa, ako napríklad Angelina, až na ôsmich osobách.

Heriberto (*1933 †1995)

Ronaldo (*1964 †1988)

Lucila (*1919 †1988)

Apalo (*1911 †2005)

Adela (*1914 †1994)

Cornelia (*1905 †1982)

Remedios (*1922 †1968)

Anna (*1967 †1967)

Žiadnu z nich Angelina nepoznala, nič o nich nevie, nemá si s kým o nich pohovoriť, lebo tu ich nikto nenavštevuje. Ale rada na nich s citom myslí. Rada si predstavuje, že sú to jej blízki. Takí ako aj deviaty nebožtík. Má ho vždy poruke. Vedľa žehličky, malého televízora, rádia, variča, hrncov a iného náradia. Milovaný muž Danilo, stavebný robotník a astmatik, ju na tomto cintoríne nechal iba nedávno (*1964 †2011). So štyrmi deťmi a trojročnou vnučkou.

Angelina teraz sedí na hrobe spomínanej osmičky. Opiera sa o urnu s mužovým popolom, drží ihlu s niťou a šije dcérke bielu blúzku. Vdova a babka tesne po štyridsiatke. Štíhla, energická, rýchla, po hrobch skáče ľahko a obratne ako málokto. Každé ráno vychádza za múr, zbiera fľaše, kartón, všetko, čo sa dá predať v zbere železa a ostatného smetia. Býva na cintoríne od narodenia, ale kde sa narodila, to nevie. Z cintorína chodievala na základnú i strednú školu, sotva pár krokov. Angelina nepozná celú Manilu, nikdy ju neopustila. Tu zomreli jej rodičia, tu odpočívajú v pokoji. Mala sedemnásť, keď sa vydala za Danila. Chcel ju vtedy zobrať domov k svokrovcom, ale presvedčila ho, že cintorín je super komfort, vzduch a relax. Takú slobodu nikde inde nenájdeš. Nikto nežiada za nič peniaze. Ani za dom, ani za elektrinu. A prúd tu tiež nikomu nechýba. Obyvatelia sementeryo si ho berú zadarmo z najbližšieho stĺpa. Platia iba za pitnú vodu, peso za galón. Na umývanie a pranie majú vodu zo studne. Keď sa pokazí pumpa, niekto zorganizuje zbierku a niet iného východiska – každý hrob musí niečím prispieť. Lebo o hygienu sa treba starať. Na mrežu sa prevesí záves, zhodia sa handry a kúpeľňa je hotová. Alebo spálňa. Počas kúpeľa alebo nudného sexu sa možno porozprávať so

susedkou, ktorá si na vedľajšom hrobe maľuje nechty, varí polievku alebo perie nohavičky.

Chudáci! Tak volajú obyvatel'ov sementeryo. Alebo sepulteros. Hrobári. Opatrovatelia mohýl.

*

Zatiaľ čo Angelina rozpráva, ako tu býva spoločne s mŕtvymi, o niekoľko hrobov ďalej pozerá malý chlapec rovno do objektívu. Nahý so sandálmi, ničoho sa nebojí. Volá sa Rienz Andrew Rayolada. Vedľa fotografa stoja rodičia. Je to ich domov a zároveň miesto večného odpočinku Silvery C. Puno. Señora Puno zomrela 8. augusta 1926 vo veku šesťdesiat rokov a zostala v dobrej pamäti detí i brata.

Chceli sme sa dozvedieť niečo o nebohej Filipínke so španielskym priezviskom narodenej pred poldruha storočím, ktorá tu je pochovaná. Bola by to dobrá možnosť na zhrnutie dejín tohto miesta za posledné storočia. Dnešný cintorín, osud ženy a historické momenty európskej kolónie. Čo sa dialo na ostrovoch pred kolonizáciou? Akí boli ľudia, ktorí tu žili? Ako žili? V čo verili? S kým obchodovali? S kým bojovali? Ale aký by to dnes malo význam? Dôležité je to, čo bolo potom. Veľa krvi, ohňa a smrti, zvlášť v čase, keď señora Puno dovŕšila tridsiatku. Filipínci sa búria proti Španielom (1896), ktorí sem prišli na Magalhãesových lodiach pred viac ako tromi storočiami (1521). Skúsení dobyvatelia to nemali ľahké. Miestni obrancovia prebodli bieleho kapitána (dodnes v Európe nazývaného veľký objaviteľ) kopijou a vyhnali španielsku flotilu na niekoľko desiatok rokov. Ale conquistadori sa zo svojho stredy sveta vrátili. Z iberijskej spodiny, banditov a povalačov sa vykľuli páni. Pálili, rabovali, mučili, znásilňovali a krstili. Nútili ľudí k nevoľníctvu. Na počesť svojho kráľa Filipa II. nazvali ostrovy Las Islas Filipinas a zmenili ich na medzinárodné trhovisko. Číňania prichádzali do

Manily na svojich džunkách⁵ naplnených balíkmi hodvábu, odkiaľ pokračovali cez dva oceány do španielskych prístavov. Niekedy to nebol len textil, ale – v neprospech európskych výrobcov – aj čínske výrobky, pančuchy, šaty, korzety, závoje, čepce, kimoná, biskupské hávy, vejáre, koberce, gobelíny, a rovnako aj kadidlo a korenie. Z Mexika sa zas cez Pacifik plavilo striebro – v Čínskom cisárstve neobyčajne žiadaná ruda. A zámorský tabak, rovnako vysoko cenený. Z Filipín boli do mexického Acapulca vysielané galeóny⁶ plné nevoľníkov. Dodávali ich sem z Indie, Malajzie, Barmy i Cejlónu na lodiach portugalských obchodníkov. A z Indočíny a Bornea zas na čínskych džunkách. Nechýbali ani dedinčania z okolitých ostrovov. Obchodovať s nevoľníkmi a zamestnávať ich, to sa nebridilo ani bielym duchovným. Keď sa po ukončenej misii na vzdialených ostrovoch vracali do Európy, brali so sebou na lode nielen skrine naložené všemožným ázijským majetkom, ale aj početnú ázijskú službu.

Dalo by sa ukázať, ako o niekoľko rokov neskôr žije seňora Puno v úcte k bielym, k ich križu i modlitbám. Rovnako aj k rodine, zvlášť k jej mužskej časti. Pred bielou katolíckou inváziou tu zrejme panovali iné obyčaje – ženy si s mužmi boli rovné. Vraveli nahlas, čo si myslia, podieľali sa na riadení miestneho spoločenstva a mali právo dávať svojim deťom mená. Španielski muži, na základe rôznych právnych nariadení, prikazovali ženám zostať doma. No a kľačať v kostole. Tam misionári celé storočia blahoslavili chudobných duchom, pretože im má patriť kráľovstvo nebeské. Blahoslavili aj plačúcich, pretože oni budú potešení. Museli blahoslaviť aj nevzdelaných, aby ospravedlnili chýbajúci prístup k vzdelaniu. Učili sa len Španieli a lokálni kolaboranti, zvyšok im musel slúžiť. Chudoba sa chápala doslovne: ľudia celé storočia verili, že bohatý

5 Džunka – jeden z najstarších typov plachetníc na svete.

6 Galeóna – typ plachetnice španielskeho pôvodu.